

ПРОТИДІЯ НЕПОВАЗІ ДО СУДУ ЯК ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

НТУ «Дніпровська політехніка»

Забарська В.О.

Науковий керівник: д.ю.н., доц. Блінова Г.О.

Відсутність сталого розуміння категорії зловживання процесуальними правами та його кваліфікуючих ознак призводить до низького рівня застосування норм Цивільного процесуального кодексу України, що передбачають заходи процесуального впливу щодо недобросовісних учасників судового процесу.

Частина 2 статті 44 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК) дає визначення, які саме дії кваліфікуються, як зловживання процесуальними правами [1].

При цьому Верховний Суд, визнаючи певні дії учасників процесу зловживанням процесуальними правами, часто зазначає, що ознакою зловживання процесуальними правами є не просто конкретні дії, а дії, спрямовані на введення суду в оману, затягування розгляду справи, створення перешкод опоненту. Таким чином, враховуючи, що перелік дій, наведений у ч. 2 ст. 44 ЦПК України, не є вичерпним, суд може визнати зловживанням процесуальними правами також інші дії, які мають відповідну спрямованість [1], наприклад неповагу до суду та учасників процесу.

Згідно ч. 4 статті 216 ЦПК за прояв неповаги до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом.

Верховний Суд пов'язує між собою такі протиправні дії як зловживання процесуальними правами та неповага до суду. Ця практика характерна і для Європейського суду з прав людини. Так, коли заявник під час спілкування з ЄСПЛ вживав образливі, погрозливі або провокативні висловлювання проти уряду-відповідача, його представника, органів влади держави-відповідача, проти ЄСПЛ, його суддів, Секретаріату ЄСПЛ або його працівників, судом ця заява визнавалась неприйнятною та була визнана проявом зловживанням правом на її подання. Прикладами реалізації такої позиції ЄСПЛ є рішення у справах «Ржегак проти Чеської Республіки», заява № 67208/01; «Дюрінже та Грандж проти Франції», заяви № 61164/00 і № 18589/02; «Гунтіс Апініс проти Латвії» від 20 вересня 2011 року, заява № 46549/06 [2, с. 108].

Наприклад, в ухвалі Київського районного суду м. Харкова від 23.01.207 р. у справі N 640/15160/16-ц суд встановив, що вчинені ОСОБА_4 діяння підпадають підознаки ч. 1 ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, як неповага до суду, що виразилась у невідкоренні розпорядженням головуєчого по справі судді, порушенні порядку під час судового засідання.

У цій ухвалі суд наголосив, що неповага до суду чи судді це перш за все прояв відсутності правової культури та свідомості громадян учасників процесу. Кожен учасник судового процесу, чи це є фізична особа чи представник

юридичної особи, а також особа, яка присутня в залі судового засідання, повинні знати свої права та обов'язки в суді, бути ввічливим та толерантними при розгляді будь-якої справи, виявляти повагу до суду і знати, що належна поведінка учасників судового розгляду сприяє ефективності розгляду справи. Відповідно до ст. 50 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, має наслідком відповідальність, установлену законом. Згідно зі статтею 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення неповага до суду, що виразилась у невідкоренні зазначених осіб розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

В ухвалі КАС ВС від 08.04.2019 р. у справі № 9901/167/19 Суд вказав на неприпустимість зловживання процесуальними правами, що є однією з основних засад (принципів) адміністративного судочинства згідно п. 9 ч. 3 ст. 2 КАС України, та обов'язок учасників виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу який передбачено п. 1 ч. 5 ст. 44 КАС України. В Ухвалі судом було визначено, що на його переконання не можуть використовуватися ні у заявах по суті справи, ні у заявах з процесуальних питань, ні в інших процесуальних документах, виступах учасників судового процесу та їхніх представників нецензурна лексика, образливі та лайливі слова, символи, зокрема, для надання особистих характеристик учасникам справи, іншим учасникам судового процесу, їхнім представникам і суду. Використання такої лексики учасниками судового процесу та їхніми представниками у поданих до суду документах та під час спілкування з судом та з іншими учасниками процесу, їхніми представниками, свідчить про очевидну неповагу до честі, гідності цих осіб з боку осіб, які такі дії вчиняють. Ці дії суперечать основним засадам (принципам) адміністративного судочинства, а також його завданню. У зв'язку із цим суд міг визнати використання такої лексики зловживанням процесуальними правами та застосувати наслідки, передбачені ч. 3 ст. 45 КАС, водночас не скористався таким правом, а лише повернув позовну заяву [4].

Така практика відображається Великою Палатою Верховного Суду також у постанові від 14.03.2019 р. у справі № 9901/34/19 [5].

Ми підтримуємо думку А.О. Монаєнко та К.В. Смирнової [6], що і на рівні міжнародної та вітчизняної судової практики обґрунтування позову, висловлювання в судовому засіданні, подані заяви з використанням нецензурної лексики, образливих, погрозливих та провокативних висловлювань виходить за межі нормальної, коректної та легітимної критики та тлумачиться як зловживання правом на подання заяви.

Таким чином, ми вважаємо, що у цивільному процесі зловживанням процесуальними правами слід також визнавати такі дії як використання у заявах по суті справи, у заявах з процесуальних питань, в інших процесуальних

документах, виступах учасників судового процесу та їхніх представників нецензурна лексика, образливі та лайливі слова, символи, зокрема, для надання особистих характеристик учасникам справи, іншим учасникам судового процесу, їхнім представникам і суду. І до учасників цивільного процесу, що вчиняють такі дії слід застосовувати заходи процесуального примусу та відповідальність, передбачені ст. 144-149, 216, 262 ЦПК та ч. 1 ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Активізація судів із застосування зазначених заходів протидії цьому виду зловживання процесуальними правами у цивільному процесі дозволить підвищити рівень правової культури та свідомості громадян учасників цивільного процесу.

Перелік посилань

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
2. Вибрані рішення Європейського суду з прав людини щодо України - 2015. Ч. 1 / упоряд. Є.Ю. Захаров; ГО «Харківська правозахисна група». Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. 540 с.
3. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 23.01.2017 р. у справі № 640/15160/16-ц. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/64231372?q=%22%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B0%22>
4. Ухвала Верховного Суду від 8 квітня 2019 р. у справі № 9901/167/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81020317>
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.03.2019 у справі № 9901/34/19. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/81013341>
6. Монаєнко А.О., Смирнова К.В. Застосування практики ЄСПЛ та суду ЄС на прикладі адміністративного судочинства. *Юридична газета*. 2020. № 8 (714). 28 квітня. URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zlovzhivannya-procesualnimipravami-v-administrativnomu-sudochinstvi.html#:~:text=%D0%97% B2>